

دانشکده طب سنتی

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهید بهشتی

رساله

جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته تاریخ پزشکی

عنوان

بررسی دانش گیاهشناسی در دوره‌ی اسلامی بر اساس آثار تألیفی و ترجمه‌ای این دانش از قرن ۱۰-۲ ه.ق.

اساتید راهنما

دکتر محمود مصدق

دکتر محمدمهدی احمدیان عطاری

اساتید مشاور

دکتر فرید قاسملو

دکتر عاطفه پیرانی

نگارش

مرضیه خبیری

چکیده فارسی

عنوان: بررسی دانش گیاه‌شناسی در دوره‌ی اسلامی بر اساس آثار تألیفی و ترجمه‌ای این دانش از قرن ۱۰-۲ هجری قمری.

گیاهان با تاریخ زندگی انسان پیوند تنگاتنگ دارند و علم گیاه‌شناسی به عنوان یکی از علوم مورد نیاز بشر، همیشه دارای ارزش و جایگاه خاصی بوده است. در تمدن اسلامی مسلمانان به این علم، چون دیگر علوم، رغبت وافر نشان دادند و آثاری ارزشمندی در این زمینه تألیف و ترجمه نمودند. در این میان شناسائی میراث علمی آنان حائز اهمیت است. چون پدیده‌های علمی یک جامعه نتیجه‌ی افکار و اندیشه‌های آن جامعه است و از این راه می‌توان به رشد و بلوغ فکری آن‌ها پی برد.

در این پژوهش که به روش کتابخانه‌ای و به صورت تاریخی-توصیفی به سامان رسیده است به معرفی آثار مستقل گیاه‌شناسی که توسط دانشمندان در تمدن اسلامی از قرن دوم تا دهم هجری تألیف و ترجمه گردیده است، می‌پردازد.

مسلمانان در رشد و بالندگی این علم کوشیدند و اندیشمندان زیادی را به جامعه انسانی تقدیم نمودند. آنان آثار ارزشمندی برای آیندگان برجا گذاشتند. دستاورد دانشمندان در این تحقیق ۶۸۴ عنوان اثر شناسایی شده که ۴۷۴ عنوان آن دارای تاریخ و مؤلف مشخص است و از بین آن‌ها ۳۳۴ مورد دارای نسخه خطی و ۱۴۰ اثر بدست ما نرسیده است. ۲۱۰ اثر دارای تاریخ نامشخص است. بیشترین آثار مربوط به قرن سوم و کمترین تعداد پس از قرون یکم و دوم هجری مربوط به قرن نهم هجری بوده است. تأثیرگذارترین اثر ترجمه‌ای «الحشایش» اثر دیسقوریدس و تأثیرگذرترین اثر تألیفی «الجامع لمفردات الادویه و الاغذیه» اثر ابن بیطار است.

واژگان کلیدی: تألیف، ترجمه، گیاه‌شناسی، قرابادین، ادویه مفرده، عقاقیر، النبات، الفلاحه.

Abstract

Title : Study on the botanical sciences in Islamic period from 2nd to the 10th century AH based on the compiled and translated manuscripts.

Plants play an important role in people's lives and botanical science has always had a special place as one of the essential human sciences. As with other sciences, in Islamic civilisation botany held an important position and Islamic scholars wrote and translated valuable works on the subject. Gaining a thorough understanding of such scientific works is of great importance. Scientific phenomena reflect the thoughts and attitudes of the society they rise in and an analysis thereof can be used as a means of understanding the society's level of scientific growth.

The present library-based study, which has been done using descriptive and historical research methods, aims to provide a survey of independent botanical works written or translated by Islamic scholars from the 2nd to the 10th century AH.

Islamic scholars strived for growth and development of botany and made significant contributions to the field. For the purpose of this study, the works of 684 scholars have been considered, 474 of which are dated by known authors, 334 of the manuscripts were available and the remaining 140 manuscripts were unavailable to us. 210 of the works are of unknown date. The majority of works date back to the 3rd century AH. The 1st and 2th century AH have fewest number of works and 9th century has most of the works, respectively. The most prominent translated work is 'Al-Hashaish', by Dioscorides, and the most influential authored work is *Al-jame Li-Mufradat Al-Adwiya Wal-Aghdiya*' by Ibn Baytar.

Keywords: Authorship, Translation, Botany, Qarabadin, Adwiya Mufrada, Aqaqir, , Al-Nabat, Al-Falaha.